

**”EGENTLIGEN ÄR DET
MEST UPP TILL OSS VUXNA
ATT MAN HELA TIDEN ÄR
MEDVETEN OM ATT
BEHANDLA LIKA”
– EN INTERVJUSTUDIE OM
PEDAGOGERS ERFARENHETER KRING
JÄMSTÄLLDHETSARBETET I
FÖRSKOLAN**

Grundnivå
Pedagogiskt arbete

Josefine Hansfeldt
Rebecka Erlandsson

2020-FÖRSK-G03

HÖGSKOLAN I BORÅS

Program: Förskolläraryrket

Svensk titel: "Egentligen är det mest upp till oss vuxna att man hela tiden är medveten om att behandla lika". En intervjustudie om pedagogers erfarenheter kring jämställdhetsarbetet i förskolan.

Engelsk titel: "Actually it is mostly up to us adults that you are constantly aware of equal treatment". An interviewstudy of educators' experiences in the work on gender equality in preschool.

Utgivningsår: 2020

Författare: Josefine Hansfeldt och Rebecka Erlandsson

Handledare: Jessica Nilsson

Examinator: Marcus Agnafors

Nyckelord: Jämställdhet, förskola och förhållningssätt

Sammanfattning

Inledning

Studien handlar om jämställdhetsarbetet i förskolan. Då jämställdhet är ett ämne som är brett och där pedagoger har olika synsätt kan det skapa svårigheter att föra jämställdhetsarbete framåt. Fokus ligger på att studera hur pedagoger upplever jämställdhetsarbetet i förskolan.

Syfte

Syftet med studien är att undersöka vilka erfarenheter förskolepedagoger har kring vilka svårigheter och möjligheter det kan finnas i jämställdhetsarbetet på förskolan.

Metod

Metoden som har använts i studien är semistrukturerade intervjuer som är en kvalitativ metod. Fem pedagoger i samma arbetslag intervjuades för att ta reda på vilka erfarenheter de har av jämställdhetsarbete.

Resultat

I resultatet av studien framkommer tre huvudkategorier vilka är: pedagogernas förhållningssätt – en viktig faktor i jämställdhetsarbetet, förväntningar på flickor respektive pojkar och miljöer i förskolan. Pedagogers bakgrund, förhållningssätt och självmedvetenheten ses både som svårigheter men också möjligheter i jämställdhetsarbetet i förskolan. Vikten av att bemöta barnen som individer, erbjuda allt till alla barn under hela dagen och ge utrymme och möjlighet att prova olika saker oberoende kön, pedagogers språkbruk och läroplanen tas upp. Pedagoger och samhällets förväntningar på flickor respektive pojkar är ytterligare faktorer som påverkar jämställdhetsarbetet. Pedagogerna nämner föräldrar, reklam och kulturers påverkan på hur människor ser på kön och detta kan skapa svårigheter. Mansnormen i samhället tas upp genom exempel att pojkars val av "flickaktiviteter" är svårare att acceptera än om det vore tvärtom. Miljön är en kategori i resultatet där skildringar mellan utomhusmiljön och inomhusmiljön görs. Resultatet visar att utomhus skulle kunna ses som mer könsneutralt.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING	1
Syfte.....	1
Begreppsdefinition.....	1
TIDIGARE FORSKNING	2
Jämställdhetsarbetet i förskolan	2
Pedagogers bemötande av flickor respektive pojkar	3
Miljöns påverkan på jämställdhetsarbetet.....	4
METOD	5
Metodval.....	5
Urval	5
Genomförande	5
Forskningsetik.....	6
Tillförlitlighet och giltighet	6
Analys	7
Metoddiskussion	8
RESULTAT	8
Pedagogernas förhållningssätt - en viktig faktor i jämställdhetsarbetet.....	9
Pedagogers bakgrund och självmedvetenhet.....	9
Bemöta barnen som individer.....	11
Erbjuda allt oavsett kön.....	11
Språkbruk hos pedagogerna.....	12
Läroplan.....	12
Förväntningar på flickor respektive pojkar	13
Pedagogernas förväntningar	13
Samhällets förväntningar.....	13
Miljöer i förskolan.....	15
Utemiljön – en mer könsneutral plats.....	15
Sammanfattning av resultatet	15
Möjligheter.....	15
Svårigheter.....	16
DISKUSSION	16
Pedagogernas förhållningssätt – en viktig faktor i jämställdhetsarbetet.....	16
Förväntningar på flickor respektive pojkar	18

Miljöer i förskolan.....	20
Summering av slutsatser och ny kunskap	21
Vidare forskning.....	22
REFERENSER	- 1 -
BILAGOR	- 4 -

INLEDNING

Jämställdhetsarbetet är en del av barns utbildning till att bli goda samhällsmedborgare där olikheter accepteras. All personal inom förskolans verksamhet ska enligt *Läroplanen för förskolan* (Lpfö 18, s. 8) arbeta för att inte begränsa barnen utifrån den könstillhörighet de har utan istället inspirera genom att visa alla möjligheter som finns för barnen att utveckla sig själva oavsett kön. Dock finns det en problematik i jämställdhetsarbetet då det grundas på individuella föreställningar kring vad som är manligt och kvinnligt, samt hur en flicka respektive pojke ska vara (Eidevald 2011, s. 45). Därför är det viktigt med en medvetenhet i hur man själv och kollegor bemöter alla barnen i verksamheten för att kunna vara förebilder för barnen och för framtida generationers möjlighet att utveckla sig själva som individer oavsett kön. Rapporten om Jämställdhetsarbete i förskolan (2006, s. 92) påvisar även den att det är viktigt att arbeta med de uppfattningar vi har om flickor och pojkar eftersom det formar pedagogernas förhållningssätt, och en betydelsefull aspekt i det arbetet är att vara självmedveten.

I vår studie vill vi undersöka hur pedagoger uppfattar jämställdhetsarbetet i förskolan och vilka möjligheter och svårigheter det finns i arbetet med jämställdhet. I tidigare kunskapsöversikt i kursen *Didaktik, estetiska lärprocesser i språk, kommunikation och matematik (flerspråkighet)* på Högskolan i Borås undersökte vi olika perspektiv i pedagogers arbetssätt kring genus i förskolan. Där upptäckte vi att det finns en lucka i forskningen om pedagogers jämställdhetsarbete i utomhusmiljön. Detta fick oss att fundera hur det ser ut i hela verksamheten i jämställdhetsfrågor och detta har influerat oss till det valda ämnet. Genus och jämställdhet är ämnen som är förhållandevis breda och kan både ses ur olika synvinklar och i olika situationer, vilket kan bidra till svårigheter. För att begränsa studien har vi valt att fokusera på pedagogers erfarenheter kring möjligheter och svårigheter i jämställdhetsarbetet.

Vi har som utgångspunkt att könet konstrueras i de sociala sammanhang vi befinner oss i, och anser att det bemötande och de uppmuntran som flickor respektive pojkar får av pedagoger i förskolan är viktiga att diskutera och kritiskt granska hos pedagogerna. För att i sin tur möjliggöra att alla barn blir behandlade lika oavsett könstillhörighet.

Syfte

Syftet med studien är att undersöka vilka erfarenheter förskolepedagoger har kring vilka svårigheter och möjligheter det kan finnas i jämställdhetsarbetet på förskolan.

Frågeställningar:

- Vad anser förskolepedagoger är viktigt i jämställdhetsarbetet på förskolan?
- Vilka föreställningar finns det om flickor respektive pojkar hos förskolepedagogerna?
- På vilket eller vilka sätt upplever förskolepedagogerna att miljöerna på förskolan spelar roll i jämställdhetsarbetet?

Begreppsdefinition

Nedan förklaras viktiga begrepp för studien.

Jämställdhet och jämlikhet

Jämlikhet innebär alla människors lika värde inom alla kategorier: kön, etnicitet eller kultur med flera. Jämställdhet innefattar alla människors möjliga rätt att utifrån egna val inte nekas

på grund av traditionella könsnormer (Svaleryd 2003, s. 36). Ordet jämställdhet är smalare än jämlikhet, jämställdhet i korta drag handlar om likvärdiga villkor mellan män och kvinnor och avser endast sådant som har med kön att göra (Hedlin 2010, s. 7).

Genus

Svaleryd förklarar begreppet genus som "vårt kulturella, sociala och biologiska kön" (2003, s. 29). Det innebär att förutom den biologiska aspekten är könet även skapat ur de sociala och kulturella sammanhang som människor befinner sig i. Ordet koncentreras kring relationer, beteenden och kön samt det som anses vara feminint eller maskulint.

Connell och Pearse (2015, ss. 19, 56-58) beskriver att den allmänna synen på genus kretsar kring föreställningar om naturliga skillnader mellan kvinnor och män. De lägger dock stor vikt i att genuskillnader uppstår ur både biologi och sociala normer. Vårt varande som kvinnor eller män är inget som är bestämt på förhand utan det är något som blir utifrån aktivt skapande genom livet. Det går varken att se vår manlighet eller kvinnlighet som något självklart genom naturen eller att dessa enbart konstrueras genom normer i samhället, utan dessa två perspektiv behövs tillsammans enligt Connell och Pearse (2015, s. 20). Våra identiteter innefattar vårt biologiska kön men även de föreställningar om vad det innebär att vara man eller kvinna. "Genus handlar framför allt om de sociala relationer inom vilka individer och grupper agerar" (Connell & Pearse 2015, s. 25).

Mansnorm

De normer som finns i samhället kring hur pojkar och män ska vara, bete sig och se ut. Begreppet mansnorm är inspirerat av Zimmermans (2008, s. 15) begrepp "killkod" som innebär de normer som finns i samhället kring vad som är accepterat för en pojke eller man att göra.

TIDIGARE FORSKNING

I detta avsnitt redogörs tidigare forskning kring jämställdhetsarbete i förskolan, pedagogers bemötande av flickor respektive pojkar i förskolan och miljöns påverkan på jämställdhetsarbetet framställas.

Jämställdhetsarbetet i förskolan

Hedlin (2010, s. 7) beskriver jämställdhet som likvärdiga villkor mellan män och kvinnor och avser enbart sådant som har med kön att göra. Edström (2009, ss. 47-48) beskriver att högre positionerade nyckelpersoner i kommuner som politiker och rektorer försöker arbeta och stödja arbetet med jämställdhet i förskolan, men att det har identifierats som ett område där det behövs kompetensutveckling. Det faktiska arbetet sker på förskolorna i arbetslagen och varje arbetslag får själva välja hur eller om de ska arbeta med jämställdhet..

Skolinspektionens kvalitetsundersökning (2017, ss. 5-6) visar att många av de förskolor som deltog i studien inte arbetar systematiskt med jämställdhetsuppdraget. Flera ur personalen på förskolorna anser sig inte ha tillräckligt med kompetens och inte heller tillräckligt med tid för reflektion i jämställdhetsarbetet. Det behövs åtgärdas för att höja kvaliteten tillsammans med ett förtydligande av jämställdhetsarbetet.

När pedagogerna arbetar aktivt med jämställdhet och genus lade de mindre uppmärksamhet åt kläder och hur barnen såg ut, då pedagogerna ville sluta göra skillnader och se barnen som individer istället för vad barnet tillhör för kön (Edström 2014, ss. 542-543). Trots det aktiva

arbetet med jämställdhet och genus uttryckte sig pedagogerna könsstereotypiskt. Ett självmedvetet förhållningssätt krävs för att föra jämställdhetsarbetet framåt.

Stötdämpare är ett begrepp som Odenbring (2010, ss. 118, 121, 129) kopplar ihop med de flickor och i viss mån pedagoger som används som blockering mellan pojkar som är stökiga eller pratar för mycket under undervisningssituationer. Det finns en förväntan på flickorna att de ska lugna ner situationen eftersom det finns uppfattningar om flickors mognadsgrad i förhållande till pojkarna. Konsekvensen blir att könsrollerna lever kvar. Hjälpfröknar är även det ett tema som framkommer ur studien där barnen assisterar läraren som en rutin i verksamheten eller tar egna initiativ att hjälpa till. Det används även som ett sätt att belöna barn för gott uppförande. Flickorna får rollen som hjälpfröken flest gånger.

Edströms (2014, s. 547) och Emilson, Folkesson och Moqvist Lindbergs (2016, ss. 230-231) studier beskriver att pedagogerna ansåg det svårt att prata om jämställdhetsfrågor med föräldrar eftersom det fanns en medvetenhet om föräldrarnas påverkan på barnen och modet att konfrontera föräldrarnas traditionella syn på kön sviktade. Karlsson och Simonsson (2008, ss. 174-176) studie visar att pedagogerna har en medvetenhet kring föräldrapåverkan men de tog det istället som en utmaning och en fördel i jämställdhetsarbetet, att kunna arbeta och göra detta tillsammans med föräldrarna. Pedagogerna hade "krav" på vad de ville att föräldrarna skulle göra i sin del av jämställdhetsarbetet, exempelvis skulle båda föräldrarna delta i samverkan med förskolan på alla plan och en jämlikhet i föräldraskapet var viktigt att visa barnen.

Pedagogers bemötande av flickor respektive pojkar

Edström (2009, ss. 48-49) beskriver att högre positionerade nyckelpersoner såsom politiker och rektorer i olika kommuner beskriver att arbetet med jämställdhet sker i arbetet med barnen och att det är pedagogers bemötande gentemot flickor respektive pojkar som borde vara grunden. Vidare framställer det problematiskt att barn i vissa situationer behandlas olika utifrån kön och en tyngdpunkt läggs på att se barn som individer. . Mönster kring kön behöver uppmärksammas och diskuteras för att kunna arbeta målinriktat för alla barns rätt och möjlighet att behandlas och bemötas jämlikt (Ärlemalm-Hagsér 2008, s. 133).

Emilson, Folkesson och Moqvist Lindberg (2016, ss. 230-231, 234) belyser att pedagogerna inte vill vara ett hinder för barnen och att de borde sluta identifiera barn utefter deras kön och se dem som individer. Ett exempel från resultatet i forskningen var att pedagogerna tog ansvar för barnens lärande om genus genom att tillrättavisa en förälder som uttryckte starka åsikter om hur flickor och pojkar ska vara enligt normen. Månsson (1996, ss. 147-150) och Odenbring (2010, ss. 92-94) belyser att pojkar dominerar i önskan om bekräftelse i helt vuxenledda samlingsstationer och pedagogerna ger mer utrymme till pojkarna. Vidare menar Månsson att det kan ske långa dialoger mellan en pedagog och en pojke samt att pedagogerna ger mer uppmärksamhet i pojkarnas respons och pedagogerna utvidgar även pojkarnas svar mer än flickornas svar. Pedagogerna ansåg sig skyldiga att aktivera pojkarna i en högre grad än flickorna (Eidevald 2009, ss. 128-130). Det fanns ett överseende hos pedagogerna i att pojkarna behövde lämna samlingsituationen oftare än flickorna som snällt fick vänta på sin tur. Detta leder till att pojkarna får en fördel då de får möjlighet att välja det material eller aktiviteter de vill först. En fördel för flickorna i detta avseende blir att de inte behöver känna en press att välja aktivitet direkt utan får möjlighet att fundera. Enligt Ärlemalm-Hagsér (2008, ss. 117-118) visar forskning att bemötandet av flickor och pojkar är olika i förskolan. De tankar och uppfattningar pedagogerna har kring kön influerar och reglerar möjligheterna för barnen att påverka sin situation.

Odenbring (2010, ss. 71- 72, 91) har utifrån det videomaterial, som framkommit ur studiens första del, tagit fram olika teman i interaktionen med barnen i resultatet. Ett av dessa är etiketter som pedagogerna sätter på barnen som kan tolkas vara könsstereotypiska. På vilket sätt dessa etiketter används i samtal och till vem kommer dessa att inneha olika betydelse. Det andra temat är kroppslig närhet där Odenbring ger ett exempel på två pojkar som går från att busa med varandra till att omfamna varandra, vilket för pojkarna inte är ett problem förrän ett annat barn påtalar vad de gör. De avbryter för att upprätthålla den maskulina norm som finns i samhället.

Odenbring (2010, s. 118) beskriver även att tre pedagoger pratar om flickor som en grupp medan pojkarna oftare framhävs som enskilda individer. Flickorna ges även mer ansvar i verksamheten och de beskrivs av pedagogerna som flickor med viljestyrka men samtidigt som ordentliga. Pojkarna beskrivs som oberoende och inte lika dominanta som flickorna.

Sandström, Stier och Sandberg (2013, ss. 126-130) tog fram fyra framträdande förhållningssätt i resultatet. Den första är "instrumental" som innebär att pedagogerna neutraliserar könsrollerna och de pratar inte om manligt och kvinnligt. Den andra är "co-productive" som innebär att pedagogerna är kritiskt medvetna om stereotypa könsroller och hur de handlar och förhåller sig till dessa. I denna kategori ingår även att vara självmedveten när det gäller egna könsmässiga uppfattningarna. Den tredje kategorin från resultatet är "facilitative" som innebär att pedagoger uppmuntrar när barnen vill prova motpartens aktivitet till exempel och detta görs för att motsätta könsbestämda beteenden. Den sista kategorin är "agitative" som innebär att pedagogerna ska uppmuntra till olika könsroller, exempelvis om en flicka vill vara riddare ska flickan få vara det.

Miljöns påverkan på jämställdhetsarbetet

Bengtsson och Gustafsson (2011, ss. 13-15) beskriver att pedagogers bemötande av barnen utomhus gentemot inomhus är olika. Utomhus är rösten mer lugn och tydlig och pedagogerna använder kroppsspråket och fysisk beröring mer för att skapa tydlighet. Utomhus har varje barn en bestämd kompis under aktiviteter och samlingar då pedagogen anser att gruppdynamiken är viktig för att undvika att behandla barnen olika utifrån vilket kön de har. Pedagogen placerar barnen varannan pojke varannan flicka på lektionen inomhus för att barnen ska lära känna varandra och för att undvika uppdelning av kön. Inomhus får barnen också räcka upp handen och pedagogen styr vem som får prata då det lätt blir högljutt. Utomhusmiljön är mer tillåtande och det skapas en annan slags variation i aktiviteter och gruppansättningar. Det fanns fler tillfällen där könstillhörigheten inte spelade någon roll i lekarna eftersom pojkar och flickor lekte tillsammans oftare (Bengtsson & Gustafsson 2011, s. 20; Szczepanski 2007, s. 23; Petrovic & Lindvall 2011, s. 33).

Utomhusmiljön är en plats för lärande på många olika sätt. Mårtensson (2004, s. 112) beskriver att barn utomhus samspekar med miljön på ett helt annat sätt än i inomhus då omväxling sker ständigt utomhus, till exempel genom årstidernas växlingar. Genom förändringen skapas nya lekmiljöer som utmanar barnen på olika sätt. Olika förskolor har också olika förutsättningar på utegårdar vilket också gör att det som utevistelsen erbjuder skiftar mellan olika förskolor. Ärlemalm-Hagsér (2008, s. 111) uppmärksammar att det finns en risk att utomhusmiljön uppfattas som sund och främjande för allt lärande, vilket kan övertyga oss om att all lek och utvecklande aktivitet utomhus är nyttig och könsneutral. Konsekvenser av dessa antaganden kan bli att pedagoger glömmer bort att medvetet reflektera över vad som händer och sker även i utomhusmiljön.

METOD

I kommande avsnitt kommer val av metod, urval, genomförande, etiska val tillsammans med tillförlitlighet och giltighet i förhållande till studien samt tillvägagångssätt i analysprocessen att presenteras och diskuteras.

Metodval

I studien används en kvalitativ metod för att kunna besvara syftet och frågeställningarna. En kvalitativ metod används för att få en inblick i människors sätt att vara och tänka kring olika fenomen i olika kontexter (Bryman 2018, s. 488). Eftersom tanken med studien är att ta reda på pedagogers erfarenheter kring jämställdhetsarbetet i förskolan anses den kvalitativa metoden intervju som ett gynnsamt val att använda. Den kvalitativa metoden kan även göra det möjligt för oss och de som läser studien att se hur pedagoger kan uppleva jämställdhetsarbetet i förskolan. Semistrukturerade intervjuer användes vilket innebär att vissa frågor var förutbestämda men en öppenhet för ändringar eller tillägg under intervjuens gång fanns. Löfgren (2014, ss. 144, 149-150) anser att lyssnandet på andra pedagogers erfarenheter är en metod för att få nya perspektiv och förvärva nya kunskaper som kan vara nyttiga för den egna yrkesutövningen. Intervjuerna valdes även att spelas in för kvaliteten på samtals skall. Inspelning av intervjun minskar egna tolkningar och misstag i utsagorna samt att respondenten inte behöver bli avbruten på grund av anteckningsfarten på den som utför intervjun.

De flesta av frågorna är öppna frågor som ger respondenten möjlighet att utveckla tankarna och dessa frågor har en lättare form och struktur. Följdfrågor kan ställas till utsagorna utan att på förhand ha tänkts ut i en speciell ordning (Kihlström 2007, s. 48). Det är viktigt att hålla sig till ämnet, intervjuerna bestämmer riktning och tänka på att inte ställa frågorna så de leder till ett förutbestämt svar. Kihlström (2007, s. 48) anser att det är väsentligt inför en intervju att diskutera den egna förförståelsen eller åsikter kring ämnet eftersom det är respondentens svar som är viktiga i resultatet och inte vad intervjuaren tycker och tänker. Vi har våra egna tankar kring jämställdhetsarbetet men vi anser oss ändå ha förbisett dessa och låtit vår nyfikenhet kring pedagogernas erfarenheter ta över.

Urval

I studien intervjuades fem pedagoger som ingick i samma arbetslag på en avdelning med barn i åldrarna tre till fem år. Vi valde att intervju ett arbetslag då jämställdhetsarbetet utförs i hela förskolans verksamhet. Förskolan valdes ut eftersom tidigare kontakt och en visshet om att de flesta i arbetslaget ville ställa upp fanns. Begreppet pedagog används i studien och innebär förskollärare, barnskötare och icke auktoriserad förskollärare. Studien har inte som syfte att ta reda enbart förskollärares tankar utan det är pedagogernas erfarenheter som är utgångspunkten och därför läggs ingen vikt vid pedagogernas utbildningsnivå.

Genomförande

Studien startade med att kontakta den utvalda förskolan för att informera om de planerade intervjuerna samt fråga vilka av pedagogerna som kunde tänka sig att ställa upp. I förväg besökte vi förskolan för att ge en förhandsvisning av intervjufrågorna och bestämma dag. För att bygga upp ett förtroende är det viktigt att komma personligen och presentera studiens syfte och vad tanken med studien är menar Löfgren (2014, s. 148).

Intervjuerna genomfördes på en plats (alt. i personalrummet) där vi kunde samtala ostört. Löfgren (2014, s. 148) påtalar valet av plats och tid som ytterst viktiga när det gäller intervju

av personal på förskolan då de ofta har ett hektiskt schema att följa. Före intervjuerna lämnades medgivarblanketter och information om studien¹. Pedagogerna fick skriva under samtycke att delta i intervjun samt ge sitt medgivande för ljudinspelning. Intervjuerna genomfördes med ljudinspelning eftersom det är svårt att hinna anteckna allt respondenten säger annars. Detta är bra för kvaliteten på intervjuerna eftersom det minskar pauserna och respondenten behöver inte vänta in den som utför intervjun. Det minskar även risken för att egna tolkningar vägs in på grund av bristen på nedtecknade svar (Löfgren 2014, ss. 149-150). Därefter utfördes intervjuerna en och en och noggrannhet att berätta när intervjun startade och avslutades ansågs viktigt.

Forskningsetik

Inför och under vår studie finns det vissa forskningsetiska val som behövs ta ställning till. Dessa finns för att skydda de inblandades identiteter. Löfdahl (2014, s. 32) påpekar att de forskningsetiska valen är något som ska finnas med genom hela processen, från start till mål i en studie.

De forskningsetiska principerna som vi följde inför, under och efter studien är informations-, samtyckes-, konfidentialitets-, och nyttjandekravet. Det första kravet innebär att deltagarna i vår studie ska få information om studiens syfte och genomförande samt att deras medverkan är frivillig och de kan när som helst avbryta sitt deltagande. Deltagarna i vår studie behöver ge sitt skriftliga samtycke vilket vi bad om före intervjun startade. Eftersom ljudinspelning valdes under genomförandet av intervjuerna behövdes även respondenternas skriftliga medgivande till detta val.

Det som menas med konfidentialitetskravet är att alla medverkande i studien ska vara anonyma och det ska inte finnas någonting i materialet eller resultatet som kan kopplas ihop med en individ eller plats. Eftersom det inte ska finnas något som gör att en individ kan spåras av obehöriga. Därför skrevs inte några namn ner i varken anteckningar, transkribering, analys eller resultat. De beskrivningar ur intervjumaterialet som på något sätt kan kopplas ihop med den valda förskolan har också tagits bort eller ändrats. De egna tankarna kring redogörelser av pedagogernas svar har inte skrivits ner eftersom det finns en risk att materialet kan hamna någonstans där det inte är meningen att det ska vara. Detta är något som Löfdahl (2014, s. 38) även påtalar vikten av.

Nyttjandekravet finns eftersom det material som framkommer ur en studie inte ska användas till något annat än till framställningen av den gjorda studien (Löfdahl 2014, s. 38). Alla anteckningar, ljudfiler från intervjuerna och andra dokument gjorda inför och under denna studie kommer därför att tas bort vid slutförd och godkänd uppgift.

Tillförlitlighet och giltighet

Tillförlitlighet och giltighet är viktiga begrepp att ta hänsyn till eftersom dessa anses vara kännetecken för en studie med god kvalitet (Bryman 2018, s. 465). Giltigheten i en studie handlar om i vilken grad vi faktiskt undersöker det som är syftet med studien (Löfdahl 2014, s. 53). Alla tankar och val genom hela studien behöver därför kopplas tillbaka till frågeställningar och syfte för att det som genomförs ska vara användbart. Vetenskapsrådet (2017, s. 25) understryker även de betydelsen av att utgå från ett väl avgränsat syfte. Dessutom ska metoden eller metoderna kunna motiveras och det material som införskaffas ska granskas grundligt.

¹ Bilaga 2 och 3.

Tillförlitligheten i en studie innebär huruvida resultatet som insamlats under studien skulle bli densamma om studien utfördes vid ett annat tillfälle, eller om det finns annat som påverkar resultatet (Bryman 2018, ss. 72, 468). Beskrivningar för de tillvägagångssätt som valts genom hela processen är väsentliga även de för tillförlitligheten i en studie. Löfdahl (2014, s. 51) påtar även att tillförlitligheten handlar om noggrannhet och att genom den valda metoden få in tillfredsställande mycket material för att kunna dra paralleller, se mönster, likheter och olikheter. Tillförlitligheten i en studie stärks om citat av respondenterna används i resultatet.

Om studien genomförts vid ett annat tillfälle med andra personer hade förmodligen resultatet varit annorlunda på grund av människors olika upplevelser. Tillförlitligheten i studien stärks genom att vi beskriver hur vi gått tillväga genom hela processen samt att materialet som samlats in är tillräckligt för att dra slutsatser av. Dessutom har vi valt att skriva ut svar som respondenterna gett i intervjuerna för tillförlitligheten i studien.

Bryman (2018, s. 72) påtar att giltigheten handlar om de slutsatser och diskussioner som gjorts under en studie och huruvida dessa har en röd tråd eller inte. Strukturering av arbetet är viktigt för att undvika förgivet taganden som kan riskera att svaren inte motsvarar studiens syfte (Löfdahl 2014, s. 51). Vi har valt att utifrån intervjumaterialet ta bort sådana utsagor som inte ansågs höra ihop med syftet och därför ge studien en tydligare röd tråd.

Analys

I analysen av intervjumaterialet användes en kvalitativ analys som är en sorts analysmodell som kallas för kodning. Kodning innebär att koppla samman delar ur materialet med varandra och skapa begrepp som sammanfattar dessa (Lindgren 2014, ss. 45-46). Kodning användes som ett hjälpmedel för att arrangera materialet så att intervjuunderlaget kunde brytas ner till hanterbara enheter. Transkribering av intervjuerna som spelades in inledde analysprocessen, vilket innebär att intervjuerna skrevs ner ord för ord. Under varje intervjufråga lades varje respondents svar in för att skapa tydlighet och struktur. För att hålla reda på vilken pedagog som sagt vad döptes pedagogerna med siffror.

Därefter lästes materialet igenom för att kunna dra paralleller och hitta gemensamma begrepp i utsagorna. Elva olika begrepp framtoogs och delades in i olika färger. Dessa begrepp var: föräldrar, kulturkrock, samhälle, mansnorm, förhållningssätt, språkbruk, erbjudande, kollegialt lärande, hen, bakgrund och förväntningar. Sedan färgkodades alla utsagor från intervjuerna som hörde ihop med ett visst begrepp. Detta genomfördes för att kunna se samband i materialet. Därefter samlades begrepp och utsagor i olika kategorier för att sedan skapa de valda huvudkategorierna i studien. Dessa blev till en början: omvärldens påverkan, bemötande och arbetssätt samt pedagogernas bakgrunds påverkan och förväntningar. I en vidare bearbetning av resultatet ändrades dessa huvudkategorier istället till: pedagogernas förhållningssätt – en viktig faktor i jämställdhetsarbetet, förväntningar på flickor respektive pojkar och miljöer i förskolan.

Efter att alla utsagor samlats under huvudkategorierna lästes dessa igenom ytterligare en gång för att kunna lägga varje vald utsaga under en passande underkategori, vilka var de olika begreppen. Därefter sammanfattades de utsagor som handlade om samma begrepp och i sammanfattningarna togs mönster, likheter och skillnader fram. Därefter lästes materialet igenom igen för att välja bort det som inte ansågs vara relevant för syftet samt ta ut de utsagor som täckte underkategorierna på ett tydligt sätt. Dessa valda utsagor presenteras i resultatet.

Metoddiskussion

Metoden som använts är en lämplig metod för studiens syfte men för att få en större variation och fler skillnader hade vi kunnat utöka vårt urval, och valt ytterligare ett arbetslag på en annan förskola. Ett annat förslag för att bredda studien hade varit att observera arbetslaget och se om de faktiskt gör som de sagt i intervjuerna, vilket vi hade tyckt varit intressant men tidsaspekten förhindrade dock detta i denna studie.

En pilotstudie hade också varit givande att utföra eftersom intervjufrågorna skulle behövts revideras. Det finns en del frågor som liknar varandra och därför gav kortare svar. Dessutom skulle vi under intervjuens gång ställt fler följdfrågor eller fått pedagogerna att utveckla sina tankar ännu mer för förtydligandet av deras resonemang. Det fanns tendenser till att dra förhastade slutsatser om att förstå deras tankar direkt istället för att be respondenterna förtydliga vad de egentligen menade.

Eftersom intervjun utfördes på några valda pedagoger finns det faktorer i omgivningen som skulle kunnat påverka resultatet. Hade studien genomförts ytterligare en gång på samma arbetslag hade utsagorna möjligen blivit annorlunda. Plats och tid spelar roll samt vilket humör respondenten eller vi som genomför intervjun är på till exempel. Dessutom om vi hade utför studien på en annan grupp av pedagoger hade resultatet kunnat bli helt annorlunda eftersom vårt fokus är att ta reda på pedagogers erfarenheter och tankar kring jämställdhetsarbetet. Alla har olika erfarenheter och upplevelser av olika situationer och därför skulle svaren förmodligen bli annorlunda, men samtidigt finns det möjlighet att andra pedagoger hade gett liknande svar. Det handlar om människor och deras olika tankar vilket blir olika beroende på ämne, kontext och person. En annan faktor som kan ha påverkat pedagogernas svar är att vi sedan tidigare haft en kontakt med arbetslaget men då av andra orsaker. Användandet av ett sedan tidigare känt arbetslag kan göra att vi tolkar deras svar på ett annat sätt än om vi valt att intervjua ett arbetslag som vi inte sedan tidigare haft kontakt med.

Det är viktigt att ta god tid på sig i analysprocessen för att inte misstolkningar eller förgivet taganden ska göras. Därför lyssnade vi igenom intervjuerna och transkriberade dessa för att sedan kunna gå vidare med vår kodning. Vad som ansågs vara mindre relevant för studien hade i någon annans ögon kanske varit intressant att diskutera, men utifrån de tankar och perspektiv på studien vi har valde vi ändå att ta bort vissa delar. Därför hade troligtvis inte denna studie fått samma resultat om det varit några andra personer som genomför den eftersom människor tänker olika och har olika utgångspunkter.

RESULTAT

Resultatdelen kommer att presenteras utifrån tre huvudkategorier som är kopplade till studiens syfte och frågeställningar; pedagogernas förhållningssätt – en viktig faktor i jämställdhetsarbetet, förväntningar på flickor respektive pojkar och miljöer i förskolan. Under varje kategori redogörs pedagogernas erfarenheter om vilka möjligheter och svårigheter som kan finnas i jämställdhetsarbetet. Avslutningsvis görs en sammanfattning av de möjligheter och svårigheter som framträder ur resultatet.

Pedagog 1 – Är 55 år och har arbetat i förskolan i 37 år.

Pedagog 2 – Är 38 år och har arbetat i förskolan i fyra år.

Pedagog 3 – Är 44 år och har arbetat i förskolan i 13 år.

Pedagog 4 – Är 49 år och har arbetat i förskolan i 24 år.

Pedagog 5 – Är 58 år och har arbetat i förskolan i 37 år.

Pedagog 1, 4 och 5 har arbetat tillsammans i över 20 år. Pedagog 3 har arbetat i arbetslaget i 10 år och Pedagog 2 i fyra år.

Pedagogernas förhållningssätt - en viktig faktor i jämställdhetsarbetet

Vi har identifierat fem centrala teman kopplat till den första frågeställningen. Dessa teman redovisas för att visa vilka faktorer pedagogerna anser är viktigast i arbetet med jämställdhet samt vilka svårigheter och möjligheter dessa faktorer innefattar.

Pedagogers bakgrund och självmedvetenhet

Alla de intervjuade pedagogerna tar upp den egna bakgrunden som en påverkansfaktor till olika förväntningar på och bemötande av flickor och pojkar. Det finns saker som görs omedvetet som pedagog och det finns erfarenheter som finns med i en persons bakgrund vilket påverkar förhållningssättet. Vilket en av pedagogerna benämner som en svårighet eftersom det påverkar yrkesrollen.

Så mycket. Mycket är ju vad man har med sig i sitt eget bagage tror jag. (Pedagog 5)

Men det är väl det som är svårigheterna. Tycker jag. Att man har mycket med sig. Att man gör mycket omedvetet. (Pedagog 1)

Utsagorna visar att mycket av arbetet som sker i förskolan baseras på vilka erfarenheter och upplevelser som pedagogerna själva har med sig som sina bakomliggande orsaker. Vilka ses som en stor del i jämställdhetsarbetet. En av pedagogerna tar även upp uppfostran eller gener som en stor del i hur de är som personer, vilket även det påverkar rollen som pedagog i förskolan. Generationsperspektivet är en annan faktor som två av pedagogerna påtalar. Det handlar om hur de agerar och tänker i olika situationer på grund av vilken generation de tillhör.

Sen om det är lite olika i hur man är eller om det är lite uppfostran, men min personliga åsikt tror jag att det är en blandning av lite gener och uppfostran. (Pedagog 4)

Och det är väl inte alls alltid så, det finns brötiga tjejer också, och det är, men jag tror framförallt, det är nog väldigt mycket generation, vad som finns om vi tittar framåt. när vi idag lär oss mycket om genus så kanske våra barn eller mina barn och barnbarn inte ser samma, det kanske inte är lika, samma sak som där jag står idag. För att min mormor tyckte si, och min mamma har väl ändå vissa, lite så. (Pedagog 2)

Dessa utsagor pekar på att i en verksamhet finns det olika människor med olika bakgrunder vilka baseras på gener, uppfostran och generationstillhörighet som ska arbeta tillsammans i ett och samma arbetslag. Pedagogerna som tog upp dessa påverkansfaktorer kring hur de är som personer visar en medvetenhet om att dessa finns och att de inte alltid är helt fördomsfria. När det gäller att vara medveten om jämställdhetsarbetet finns det två sidor i pedagogernas utsagor. Flera pedagoger nämner att det nog finns saker de gör omedvetet, och att det vore intressant att någon utifrån observerar deras bemötande och förhållningssätt i olika situationer. Sedan finns det två pedagoger som nämner att det finns en ökad medvetenhet och de reagerar direkt om de säger fel. När de hör någon kollega säga eller göra något som inte

stämmer överens med jämställdhetsarbetet så reagerar dem. Några pedagoger tycker att de är medvetna och att det är upp till de vuxna att vara medvetna för att behandla alla barnen lika.

Vi får se. Men man kan ju undra om man är sådär som man tror att man är. (Pedagog 5)

Jag tycker man har en ganska bra medvetenhet. Och det diskuteras ju mycket så att eh. Tycker det finns bra möjligheter. Sen är det kanske lätt att eh kanske. Som svårigheterna är då att man kanske är fast i sina traditionella könsmonster. Att flickor ska va på ett sätt och pojkar ska va på ett sätt. (Pedagog 3)

Ah men det skrev jag att jag ser stora möjligheter för egentligen är det mest upp till oss vuxna att man hela tiden är medveten om att behandla lika. (Pedagog 4)

För man är mycket mer medveten nu, så det håller ju på att ändras. Så känner jag för man har ju otroligt mycket, våran generation i alla fall, man tänker till när det blir fel eller man reagerar direkt. På genus. Eller så. (Pedagog 1)

Det framkommer ett intresse och en nyfikenhet kring om pedagogerna i arbetslaget bemöter och agerar som de tror i verksamheten med ett jämställdhetsperspektiv. Det visar en medvetenhet om att de själva inte alltid gör som de tror i olika situationer. Det finns sådant som sker per automatik vilket kan ses som en svårighet men också sådant som de gör med eftertanke vilket möjliggör ett gott jämställdhetsarbete.

Flera pedagoger nämner i utsagorna att de begränsningar som finns i jämställdhetsarbetet är deras egna förhållningssätt. Två pedagoger tar upp aktiviteter som kan anses pojkgigt eller flickigt, och att där är det upp till pedagogerna huruvida de tänker och bemöter barnen i sådana situationer. En pedagog tar upp att när de delar in barnen i mindre grupper tänker de att om det är en flicka och flera pojkar måste en flicka till in i gruppen så att den första flickan har någon att leka med. En annan pedagog säger att flickorna oftast leker med varandra och pojkarna med varandra.

...///Så det är nog mest förhållningssättet. I så fall som man behöver jobba lite mer extra med. (Pedagog 1)

Sen tänker vi kanske fortfarande. När man delar in dem i grupper att det ska va lite blandat. Så det är ju lite genus. Att vi tänker inte så bra om det i så fall. Det skulle kunna vara en flicka ute och resten killar egentligen. (Pedagog 1)

Här lyfts det fram att svårigheter i jämställdhetsarbetet är pedagogernas egna förhållningssätt, både deras tankesätt och deras bemötande av barnen. Det är det som begränsar dem. Ur utsagorna framkommer att pedagogerna har olika uppfattningar om hur mycket de samtalar kring jämställdhetsarbetet. Några pedagoger anser att de samtalar en hel del medan några pedagoger anser att de inte samtalar tillräckligt mycket. En pedagog menade att de inte samtalade alls kring jämställdhetsarbetet men belyste samtidigt att detta inte ansågs vara ett problem i arbetslaget. Det finns en medvetenhet kring deras uppdrag i jämställdhetsarbetet som ändå gör att svårigheter eller problem inte har uppstått i deras arbetslag. De dilemman som faktiskt kan uppstå är något som en av pedagogerna menar att de får ta ställning till när det sker som exempelvis användandet av ordet hen.

Det är mycket att jobba på ehm. Kan jag känna. Sen faktiskt skulle vi kunna att man, man kanske skulle prata mer om det. [...] Men asså vi har ju möjlighet. Möjlighet tycker jag att vi har. Att vi är medvetna. Det viktigaste är ändå att man är medveten om det. (Pedagog 5)

Sen kanske vi behöver prata lite om det. För det gör vi ju inte. (Pedagog 1)

Ur dessa utsagor framkommer det olikheter som det kan vara bland olika människor. Medvetenheten kring jämställdhetsarbetet är det viktiga. Det framkommer även en osäkerhet kring om de skulle behöva prata mer i arbetslaget om deras arbete med jämställdhet eller inte.

Bemöta barnen som individer

Alla pedagoger anser att barn ska bemötas som individer och inte utefter vilket kön barnen har. En pedagog tar upp att det är viktigt att de som pedagoger inte drar barnen åt det ena eller det andra hållet. Fokus ska inte vara på kön utan vad det enskilda barnet behöver utefter deras egna förutsättningar. En annan pedagog tar upp att de inte ska värdera vad barnen har på sig och att det inte är svårt att tänka på det sättet. Möjligheterna för alla barn att få ha och visa samma känslor är något som en annan pedagog påpekar starkt.

...// mig är det viktigt att bemöta alla så lika som möjligt, inte bara efter kön utan olika behov och så. Jag tänker inte kanske så, på könet utan man försöker möta alla som individer. (Pedagog 1)

Ja. Jag har försökt tänka efter lite så här nu. Jo jag tänker att det är viktigt att vi ger alla barn vad de behöver efter deras förutsättningar. Oavsett kön tänker jag. (Pedagog 5)

Att ge barnen vad de behöver efter deras förutsättningar och att behandla barnen neutralt är en uppfattning alla pedagoger har i jämställdhetsarbetet. Deras egna erfarenheter visar att det inte är särskilt svårt att ha detta bemötande.

Erbjuda allt oavsett kön

Pedagogerna tycker det är viktigt att erbjuda allt till alla barn oavsett kön. Flera av dem anser sig även vara duktiga på att förbise könet och ge möjligheter för alla barn att leka eller göra det som barnen vill. Detta är något som pedagogerna gör både utom- och inomhus. En av pedagogerna tar även upp känslor i samband med tillåtande av alla aktiviteter. Alla barn ska ha rätt till lika känslor oavsett om det är en flicka eller pojke det gäller.

Ah, jag tänker ju att man ska. Alltid ska erbjuda och tillåta alla aktiviteter, till alla. Och sen även det här med känslor. För i världen kanske det va att pojkar inte fick gråta och detta. (Pedagog 1)

Då hade jag väl lika väl som jag säger till en kille att kom nu så går vi och åker lite fräck racerbil, eller någonting, kan jag lika gärna säga till en tjej. Och att man är väldigt noga med i så fall, med att det är likadant. (Pedagog 2)

För jag vill ju att, man erbjuder ju aktiviteter och sen får, om det är en pojke eller en flicka som nappar på den aktiviteten, det är ju bara bra, att våra barn känner att dom är fria i sig själva att välja det dom tycker är roligt. (Pedagog 5)

Ja lite så. Nä men jag tycker det när man. Ja när barnen säger att de vill gunga så erbjuder man alla barnen att få gunga om de vill och upptäcker de några maskar eller insekter som de varit väldigt intresserade av så får alla göra det liksom. Det spelar ingen roll vem det är. (Pedagog 3)

Dessa utsagor synliggör att det kan vara tillfällen som det kan erbjudas könsstereotypiska leksaker men de är alla överens om att det inte ska spela någon roll om det är en pojke eller flicka som väljer en viss leksak eller aktivitet. Det ska vara barnens intressen och det som barnen själva tycker är roligt som styr. Alla pedagoger som intervjuades nämnde även vikten av att ge utrymme till alla barn att prova olika saker.

Språkbruk hos pedagogerna

Två av pedagogerna framhäver språkbruket som en viktig del i jämställdhetsarbetet. De val av ord som används i samband med flickor och pojkar behöver vara lika. Det finns vissa ord som markerar femininitet eller maskulinitet och hur dessa används i samtal eller kommentarer om utseende påverkar barnens sätt att se på sig själva. En av pedagogerna anser även att ord som söt eller häftig ska få användas till motiv som faktiskt är detta eftersom det inte är en kommentar om barnets utseende.

Ehm, och då att man använder samma språk, samma ordval till både killar och tjejer. (Pedagog 3)

Men så just att man, men däremot skulle man vilja att om tjejer ser en tröja med nått tryck som är, ah med nån mer superhjälte eller något annat på så skulle man ju lika väl kunna säga till tjejen vilken cool tröja du har. För det är ju inte bara för att den är, att det är en kille som bär den, som man säger uttrycket. (Pedagog 4)

Det är ju på grund av motiv och tryck, motivet mer så. (Pedagog 4)

Det är ju fel. Det blir lite, men om en kille har nån söt grej på sig måste man ju få säga det för ordet i sig är ju inte fult. (Pedagog 4)

Det blir ju nästan så att det ska vara fult då, eller att det ska vara något negativt att säga söt och gulligt, men man skulle vilja att alla skulle kunna använda det uttrycket. (Pedagog 4)

Pedagogerna anser det viktigt att tilltala barnen med lika uttryck utan att göra skillnad på om det är en flicka eller pojke det gäller. Detta gäller även kläders olika tryck för det ska inte spela någon roll om det är en flicka eller pojke som har en söt kanin på tröjan. Samtidigt påtalade en annan pedagog att även pratet om föräldrar och deras olika sysslor är viktiga att poängtera för barnen att det inte enbart är mamman som kan ta hand om tvätten till exempel. Det visar sig även hos pedagogerna att detta är ett bemötande som fastnat vilket anses vara positivt.

Det är ju en sak hur man vill jobba och sen hur man gör är ju en annan sak kanske. Eeh, men det jag känner nu är ju att man om man skulle säga någonting som är ah, mamma kan tvätta kanske eller någonting. Eller pappa, säger man då. (Pedagog 1)

Eller man tänker på att någon annan (pedagog). Oj hur sa hon nu då. (Pedagog 1)

Vilka ord eller hur pedagogerna pratar om och kring barnen själva anses viktigt tillsammans med att benämna båda föräldrarna som kunniga i hemmet. Det är inte enbart mammorna som gör sysslorna hemma utan även papporna kan göra detta. Det finns en medvetenhet kring detta bland de pedagoger som uttalade sig om språkbruket och jämställdhet.

Läroplan

Det var enbart en pedagog som tog upp att de kan ta stöd i förskolans läroplan i frågor och funderingar i jämställdhetsarbetet.

Vi har ju ändå som vi ska gå utefter läroplanen, så den har vi ju som grund som vi kan titta tillbaka till eller så. Så man får väl göra sitt bästa, även om det kanske inte alltid går helt igenom, eller hehe har jag hört, på andra ställen. (Pedagog 2)

Denna utsaga synliggör att styrdokumentet skulle kunna skapa möjligheter genom att ha som grund i utvecklingen av jämställdhetsarbetet.

Förväntningar på flickor respektive pojkar

Vi har identifierat två centrala teman kopplat till studiens andra frågeställning. Dessa teman redovisas för att synliggöra svårigheter och möjligheter i pedagogernas samt samhällets förväntningar på flickor respektive pojkar.

Pedagogernas förväntningar

De likheter som kan urskiljas ur utsagorna kring vilka förväntningar som kan finnas på flickor och pojkar är att pojkar kan ses som mer bråkiga eller är de som syns och hörs mest. Pojkarna kan också vara de som pedagogerna har lite mer överseende med och låter gå lite längre i olika situationer än om en flicka hade gjort samma sak. Två av pedagogerna anser att det nog finns en tanke att flickor är mognare och ska lyssna mer på vad vuxna säger. En pedagog pratade om hur reaktionen kan bli annorlunda beroende på om det är en pojke eller flicka som säger en svordom. Det låter mer ovant när en flicka säger det. Alla pedagoger tror att det finns förväntningar på flickor och pojkar av hur de ska vara.

Man försöker ju va fördomsfri där men det kan ju hända att det ändå ibland att man kanske, har jag tänkt på att man kanske ändå ibland tillåter pojkar att vara mer busiga och lite mer högljudda, flickorna kanske ändå, man vill inte det, men dom kanske ändå får lite mer tillsägelser. Om dom börjar bröta till det lite. Man ändå kanske har det med sig att dom ska vara lite mer artiga, lyssna mer på dom vuxna. (Pedagog 4)

Jag tänker då när vi, vi delar ju upp barnen ibland. Eh vem som ska vara inne, ute. Då kanske det är ofta att ett par av pojkarna har mycket rörelsebehov. Att man tänker att de behöver vara ute mycket. (Pedagog 1)

En liksom fortfarande att man eh, flickor säger inte lika mycket fula ord, men vi är lite mer tillåtande om någon kille säger "fuck you" eller som dom liksom säger här ibland. (Pedagog 4)

Det finns tankar om flickor och pojkar som enligt materialet visar att gruppen flickor och gruppen pojkar behandlas olika i verksamheten.

Samhällets förväntningar

Två av pedagogerna beskriver i sina utsagor att det har skett förändringar ur ett jämställdhetsperspektiv både i samhället och kring föräldrars attityder om vad som anses vara flickigt eller pojktigt. Det uppmärksammas på ett annat sätt idag än det gjort förut menar pedagogerna.

Till exempel så har vi ju många, några styckna pojkar som har vad man ska säga då traditionella kanske flickfrisyrer som man inte kanske hade haft för tio år sedan. (Pedagog 4)

Men sen tycker jag att det är mycket mer tillåtande, det har ändrat sig mycket dom senaste åren bara och att föräldrar mer har ändrat attityd. (Pedagog 4)

Jag tycker faktiskt att vi blivit mycket bättre på det (jämställdhet). Det är ju även för att man. Det är ju att man pratar mycket om det ute i samhället. (Pedagog 5)

Pedagogerna menar att det finns möjlighet i jämställdhetsarbetet när normerna kring kvinnligt och manligt blir mer accepterande och tillåtande i samhället. Däremot finns det en annan pedagog som säger att det finns en problematik i de åsikter som kommer hemifrån kring vad de vuxna eller äldre syskon och kompisar säger är tillåtet eller inte. Dessutom framförs reklamen i samhället som en faktor som även den påverkar vad barnen uppfattar som tillåtet eller inte kontra könet. Det finns mycket runt omkring i de sociala sammanhang som människor befinner sig i som påverkar just uppfattningar kring genus.

...// det kan vara svårare just med kompisars och äldre syskons och även föräldrar vad dom säger hemma vad som är tillåtet för en tjej att klä sig och en kille att klä sig, klä sig till exempel, eller och leka med. Och även reklam är väldigt könsuppdelat fortfarande. (Pedagog 4)

Det är nästan förutbestämt i reklamen, jag hörde några som skulle leta efter julklappar i dom här reklambladen och klippa ut då, ah men där kan du inte titta för dom rosa sidorna är bara för tjejer du vet hörde jag en kille så. (Pedagog 4)

Samma pedagog tar både upp möjligheter men också svårigheter i arbetet med jämställdhet när normerna i samhället trycker på ett könsstereotypiskt sätt att vara. En annan pedagog tar upp det här med kulturkrockarna som kan ske med olika pedagoger och familjers sätt att se på flickor och pojkar. Pedagogen beskriver hur olika åsikter kan skifta och krocka med varandra.

Ja, asså, det finns ju både, alltid pedagoger och föräldrar som innerst inne kanske har en tanke om att dom tycker att pojkar inte ska bära klänning till exempel. eller vis och verser. Sen har vi ju olika, eh, det kan ju vara kulturkrockar. Och vad neutral utåt. (Pedagog 2)

Eller framförallt kulturkrockar kanske jag ska säga. ehm, där det kan bli svårigheter, ehm, på dom allra flesta ställena kanske det inte blir det, men det finns ju trots allt egna åsikter som man i så fall får försöka, alltså både som pedagog, då att man försöker hålla dom inom sig då. (Pedagog 2)

Pedagogen ser kulturkrockar som en svårighet i jämställdhetsarbetet och att de som pedagoger får agera professionellt mot föräldrarna i sådana situationer trots att det finns olika åsikter. Resultatet av intervjuerna visar även åsikter hos tre pedagoger om de mansnormer som finns i samhället. Det framkommer ett missnöje kring denna mansnorm hos två av pedagogerna.

...// Hon klädde sig som en pojke och allting. Eh. Hon lekte bara med pojkar och pojkleksaker om man säger så. Hur man accepterar det mer än en kille som vill. (Pedagog 1)

Likadant som att det är mer laddat om en, tjejer, vi får ju kan ha på oss vad, byxor eller, vilka killig kläder vi vill, men om en pojke skulle ta på sig någon spets eller nåt klänningsaktigt, då anses det lite mer suspekt. (Pedagog 4)

Jag gillar inte att normen är det killiga, utan... (Pedagog 4)

Här finns det erfarenheter hos pedagogerna som skapar en uppfattning att de manliga normerna i samhället gör så att pedagogerna har svårigheter att behandla barnen lika i vissa situationer. En annan pedagog tar upp att genom sitt eget agerande visa att barnen kan göra allt oavsett kön. Att hon även gör de sysslor i verksamheten som anses vara mer mansdominerade saker.

Såna grejer (trädgårdarbete, hantverk och bilvård) tycker jag asså är jätteroligt att göra. Så att eh ehm. De här om man tänker liksom det som har vart lite mer mans om man tänker då dominerande saker..(Pedagog 5)

Luciatåget är ett exempel på en situation som två pedagoger tar upp kring jämställdhetsarbetet och där det framkommer tydligt hur det blir en mindre reaktion på flickornas olika val av roller än pojkarnas val att vara exempelvis lucia.

...// men en flicka kan ju vara pepparkaksgubbe och det är ju ingen som tycker det är, och man säger, ska du vara pepparkaksgubbe? Jaaa. (Pedagog 4)

Det, men, ska du (pojke) vara lucia? Det ändå lite känsligare. (Pedagog 4)

Det är lite så. Precis som om det (att en pojke är lucia) inte vore lika bra då. Det stör en. (Pedagog 4)

Här beskrivs en situation där en pedagog stör sig på att det är annorlunda när en flicka vill vara pepparkaksgubbe än om en pojke vill vara lucia. Mansnormen gör att det är känsligare när en pojke vill vara något som anses flickigt och motsätter sig normen.

Miljöer i förskolan

Vi har identifierat ett centralt tema som är kopplat till tredje frågeställningen i studien. Detta tema redovisas för att synliggöra pedagogernas erfarenheter av miljöns påverkan på jämställdhetsarbetet.

Utemiljön – en mer könsneutral plats

I pedagogernas utsagor nämner alla att de tycker att det är lättare att bemöta barnen mer jämställt utomhus. Utomhusmiljön är mer könsneutral menar pedagogerna och det är inte lika traditionellt uppdelat vad som är pojkgigt och flickigt. En pedagog tror att barnen inte känner av könsuppdelningarna utomhus lika väl som inomhus och att barnen därför leker mer tillsammans. En annan pedagog menar att det handlar också om vad för förutsättningar som finns utomhus, hur gården utomhus ser ut och vad som finns för möjlighet till olika och varierade aktiviteter.

Nä men jag kan nog tycka att det kanske är lättare och vara mer neutral ute för att där kanske det inte riktigt är lika traditionellt med uppdelat vad som är pojkgigt och flickigt. (Pedagog 3)

Ja men där är (ute) det ännu enklare tänker jag, för jag tänker också att det faktiskt är lite mer könsneutralt ute. (Pedagog 4)

Men utomhus eh. Kanske att det är lite lättare ändå på något sätt. Det beror nog på också asså förutsättningarna ute tror jag. (Pedagog 2)

Jo men det tycker jag ju, för ofta har du inomhus har du, dina fyra väggar, eller ah, eh som du kan liksom inreda på vissa sätt och att det går och göra så mycket mer inomhus, alltså som, i så fall kan bli åt det ena och det andra hållet, när du skapar rum och du gör så, och ute har du inte lika mycket. (Pedagog 4)

Detta visar att det finns en enhetlighet bland dessa pedagoger att det anses vara enklare att arbeta mer jämställt i utomhusmiljön. Vad som finns utomhus ska inte påverka jämställdhetsarbete och göra att något blir mer eller mindre dominant menar en av pedagogerna. Det finns andra förutsättningar utomhus vilket även kan vara olika från förskola till förskola, men de flesta av pedagogerna uttalade sig som att utomhusmiljön troligtvis är mer könsneutral. En pedagog lyfter de planerade rummen som finns inomhus i verksamheten vilka inte finns på samma sätt utomhus. Inomhus menar pedagogen att det finns mer möjligheter att göra och förändra miljön. Samma pedagog påpekar också att även om det finns liknande leksaker ute och inne blir lekarna inte likadana.

Sammanfattning av resultatet

I detta avsnitt redovisas en sammanfattning av resultatet kopplat till syftet där möjligheter och svårigheter är fokus.

Möjligheter

Pedagogerna visar en medvetenhet i att deras bakgrund kan påverka deras förhållningssätt och att de inte alltid agerar helt fördomsfritt. En medvetenhet om det egna förhållningssättet kan

göra att pedagogerna agerar med eftertanke i jämställdhetsarbetet. En möjlighet i jämställdhetsarbetet som alla pedagogerna är överens om är ett individanpassat bemötande där alla barn erbjuds alla aktiviteter oavsett kön. Detta förhållningssätt ses som en naturlig del av deras roll som pedagog, alltså ingen svårighet. Språket och hur det används uppmärksammas av två pedagoger. Ur utsagorna framkommer en trolig medvetenhet om att språket skapar möjlighet att bemöta barn och vuxna mer jämställt. En av pedagogerna tar upp läroplanen som en möjlighet att styrka de val och ställningstaganden som görs i verksamheten kring flickor och pojkars lika möjligheter.

Pedagogerna visar även en medvetenhet om de förväntningar som kan finnas på flickor respektive pojkar dock visar utsagorna att de agerar könsstereotypiskt ändå. Det synliggörs även erfarenheter av att fler föräldrar har ändrat sin attityd kring genus. Två pedagoger nämner även att jämställdhet uppmärksammas i större grad i dagens samhälle. Verksamheten utomhus anser pedagogerna är mer könsneutral.

Svårigheter

Pedagogernas förhållningssätt och omedvetenheten som kan finnas kring olika föreställningar på flickor och pojkar samt bakgrunderna pedagogerna själva har är också något som pedagogerna tar upp som dilemman. De flesta ville gärna veta om de gör som de tror att de gör i jämställdhetsarbetet. De begränsningar som finns i arbetet med jämställdhet är det egna förhållningssättet, både deras tankesätt och bemötande. En pedagog visar en osäkerhet kring om arbetslaget diskuterar jämställdhetsarbetet tillräckligt. Språket är en faktor som två av pedagogerna tog upp som viktig men också en svårighet då vissa ord är präglade av vad samhället tycker är tillåtet eller inte för pojkar och flickor.

Resultatet visar att pedagogerna har olika förväntningar på flickor respektive pojkar som påverkar deras förhållningssätt. Under samhällets förväntningar nämner en pedagog vuxna, äldre syskon och äldre kompisars attityder som en påverkansfaktor i hur barn upplever vad som är tillåtet eller inte baserat på könet. Detta ses som ett problem för pedagogen. Reklam ses även det som en svårighet eftersom det är mycket som är förutbestämt i det som visas. Det finns överallt omkring oss och påverkar barnen. Kulturkrockar är även det en faktor som en av pedagogerna tog upp som ett dilemma att ta ställning till när familjer och pedagogers olika kulturer krockar i verksamhetens jämställdhetsarbete. Tre pedagoger har erfarenheter av att de normer som finns kring hur pojkar och män ska vara har inverkan på arbetet i verksamheten.

DISKUSSION

I detta avsnitt diskuteras resultatet i de uttagna kategorierna kopplat till tidigare forskning och syfte. Avslutningsvis ges en summering av slutsatser och nya kunskaper kopplade till problemområdet och förslag på vidare forskning.

Pedagogernas förhållningssätt – en viktig faktor i jämställdhetsarbetet

De faktorer i den egna bakgrunden som pedagoger tar upp är gener, uppfostran, generation och erfarenheter man har med sig i sitt bagage. Dessa påverkar pedagogernas självmedvetenhet och förhållningssätt i verksamheten. Det är även något som influerar de förväntningar som de själva kan tänkas ha på flickor och pojkars sätt att vara, bete sig och se ut. Årlemalm-Hagsér (2008, s. 118) belyser att erfarenheter kring pojkar och flickor har inverkan på organisationen av verksamheten, lärandesituationer och vilka möjligheter barnen har att influera och ta plats i förskolan. Därför är det viktigt att ta upp dessa förväntningar till ytan och diskutera kring vad som gör att man tänker så eller så och hur man i sådana fall kan

tänka annorlunda. Vår slutsats är att pedagogers förhållningssätt och självmedvetenhet i jämställdhetsarbete är det som påverkar mest. Detta anses som en svårighet men också en möjlighet beroende på hur man är som person. Erfarenheter och uppfattningar kommer ofta från pedagogernas upplevelser och bakgrund, och därför finns det olika åsikter och synsätt i arbetslaget. Detta kan bli ett problem om åsikterna skiljer sig för mycket men med ett kollegialt lärande finns det stora möjligheter att föra jämställdhetsarbetet framåt.

Det var ingen av pedagogerna som direkt uttryckte att de inte har tillräckligt med kompetens inom ämnet men vi tolkade samtalen som att tiden för reflektion inte var tillräcklig. Enligt Skolinspektionens kvalitetsundersökning (2017, ss. 5-6) framkommer det att många som arbetar i förskolan inte har eller får tillräckligt med kunskaper eller tid att tänka kring jämställdhetsarbetet. Kvaliteten inom ämnet skulle höjas om arbetet med jämställdhet blev tydligare. Därför tycker vi att det kollegiala lärandet är viktigt och att egna observationer av förhållningssättet hos sig själv och andra görs för att uppmärksamma det omedvetna. Om detta görs kontinuerligt kan svårigheterna i förhållningssättet leda till möjligheter. En annan påverkansfaktor skulle kunna vara hur länge pedagogerna har arbetat tillsammans. Har de arbetat i samma arbetslag i flera år kan det medföra en trygghet men även att det finns en automatik vilket gör att reflektion om jämställdhet inte uppmärksammas. I samtalen kring jämställdhetsarbetet i arbetslaget framgår det att pedagogerna ser olika på i vilken utsträckning detta görs. Pedagogerna ansågs sig duktiga på att arbeta med jämställdhet vare sig de diskuterade det eller inte. Edström (2009, s. 48) menar att det faktiska arbetet sker på förskolan och att det är upp till varje arbetslag hur de vill arbeta med jämställdhet och i vilken mån de vill föra jämställdhetsarbetet framåt. I kvalitetsundersökningen som Skolinspektionen (2017, ss. 5-6) gjort framgår det att flera förskolor saknar en systematik i sitt jämställdhetsarbete. Resultatet i vår studie visar att det finns tendenser till att det är viktigt att ha en samsyn i arbetslaget för att kunna arbeta målinriktat och föra jämställdhetsarbetet framåt. Ärlemalm-Hagsér (2008, s. 133) beskriver för alla barns rätt att behandlas jämlikt behöver arbetslaget diskutera och urskilja könsnormer och hitta ett sätt att arbeta målinriktat. Intervjuerna och dess frågor verkade skapa funderingar som är gynnsamma för det kollegiala lärandet. Det startade tankegångar kring vad som sker i verksamheten och vad de själva gör. Utanför denna studie kan sådana situationer där pedagoger får möjlighet att diskutera olika västenliga ämnen för verksamheten starta viktiga diskussioner i arbetslaget.

Resultatet visar vikten av att vara medveten i jämställdhetsarbetet. Pedagogerna menar att i takt med förändringar i samhället har också de blivit mer medvetna i deras bemötande och förhållningssätt. En av Sandström, Stier & Sandberg (2013, ss. 126-130) kategorier är "co-productive" som innebär att pedagogerna är kritiskt medvetna om stereotypa könsroller och om hur pedagoger handlar och förhåller sig. I resultatet visar det att pedagogerna tenderar till att vilja vara mer självmedvetna när det gäller egna könsmässiga uppfattningarna men det framkommer även en svårighet i att man inte alltid är medveten om hur man agerar. Edström (2014, ss. 542-543) nämner i sin studie, trots att förskolor arbetar aktivt med jämställdhet, är pedagogerna omedvetna om att de behandlar barnen olika utifrån vilket kön barnet har. Därför krävs det att pedagoger är självkritiska och självmedvetna för att föra jämställdhetsarbete framåt. Utifrån studiens resultat och tidigare forskning synliggörs vikten av att pedagoger breddar sin profession genom att vara mer självmedvetna i jämställdhetsarbetet. Att vara självmedveten i ämnet kan vara att uppmärksamma det som är svårt och det som är viktigt. Tidigare forskning och studiens resultat drar likande slutsatser vilket kan indikera att i takt med att jämställdhet uppmärksammas i samhället blir pedagoger också mer medvetna om det egna förhållningssättet. Samhället behöver uppmärksamma jämställdhet än mer för att skapa tydlighet om vad det innebär i praktiken. Ett viktigt perspektiv att ha är att bemöta barn som

individer och inte utefter kön. Pedagogernas erfarenheter är att det inte är svårt att ha detta tankesätt. En medvetenhet om att inte alltid bemöta barn som individer och problematiken att flickor respektive pojkar behandlas olika i vissa fall är viktig att uppmärksamma (Emilson, Folkesson och Moqvist Lindberg 2016, ss. 230-231, 234; Edström 2009, s. 49).

Alla pedagoger uttrycker sig i resultatet att de ska erbjuda alla aktiviteter till alla barnen och flera av pedagogerna tycker att de är bra på det. Det är viktigt att ge möjligheter och utrymme för barnen att prova olika saker. Sandström, Stier och Sandberg (2013, ss. 126-130) kategori "agitativ" innebär att pedagogerna ska uppmuntra till olika könsroller och erbjuda allt till alla oavsett kön. Trots att pedagoger arbetar aktivt med jämställdhet kan barn ändå välja de mer traditionellt könsstereotypiska rollerna i luciatåget till exempel (Odenbrings 2012, ss. 110-111). Detta indikerar på att det finns någon ytterligare faktor som påverkar barnens val exempelvis reklam och andra personer i barnens omgivning. Resultatet och tidigare forskning visar att reflektion och medvetenhet kring traditionella könsroller kan vara viktigt att ha men dessa ska inte heller begränsa flickor eller pojkar att ändå får göra eller se ut som de vill. Pedagoger bör inte dra mer åt varken det ena eller det andra hållet. Uppmuntran till att tro på sig själv och sina val är viktigt så att barnen känner att de har alla möjligheter att vara den dem vill.

Språket kan vara en viktig faktor i jämställdhetsarbetet visar resultatet. Odenbring (2010, ss. 71-72) beskriver att i pedagogers interaktion med barnen visar att en del ord som pedagoger säger till barn kan ses som könsstereotypiska. Till vem och hur ord sägs kommer att få olika betydelse. Vilket visar att det finns en svårighet i användandet av språket sett till jämställdhet eftersom det kan finnas en omedvetenhet i hur man använder ord och pratar till och om barnen. Vårt resultat visar att vissa ordval kan anses vara feminina eller maskulina och kan därför göra det svårt för pedagogen att kommentera en tröja när motivet faktiskt är en gullig katt exempelvis och den burits av en pojke. Vi vill därför utifrån resultatet trycka på vikten av att arbeta med jämställdhet hela tiden för att språkbruket ska bli lika för alla barnen. Det är något som inte görs på en dag utan sättet man pratar på behöver reflektion genom till exempel diskussion i arbetslaget. Jämställdhet tar tid och det görs tillsammans i verksamheten, både barn och vuxna. Vuxna är förebilder men även barn kan vara förebilder för varandra och ha påverkan på vad vi som personer tycker och tänker kring jämställdhet.

Endast en pedagog i resultatet påtalar att läroplanen skulle kunna vara en stöttepelare i jämställdhetsarbetet och som kan användas i samband med diskussioner både med föräldrar och kollegor. I Lpfö 18 (2018, s. 8) står det att alla personal på förskolan ska arbeta för att ge alla barn möjligheter att utveckla sig själva oavsett kön. Därför anser även vi att läroplanens strävansmål är viktiga att diskutera och vara överens om i arbetslaget för att kunna möta föräldrarnas frågor. Det är intressant att det enbart är en person som tar upp möjligheterna med att använda sig av läroplanen i jämställdhetsarbetet. Det kan ses som att de andra pedagogerna integrerar läroplanen i sitt arbete och att de inte tänkte på att nämna det under intervjun. En annan alternativ aspekt skulle kunna vara att pedagogerna inte arbetar medvetet med eller diskuterar läroplanen. Ett skäl till att använda läroplanen i jämställdhetsarbetet är för att kunna argumentera för de pedagogiska val som gjorts i diskussion med föräldrar (Emilson, Folkesson & Moqvist Lindbergs 2016, ss. 230-231).

Förväntningar på flickor respektive pojkar

Studiens resultat bekräftas i tidigare forskning genom att förväntningar på flickor respektive pojkar finns och påverkar förhållningssättet. Resultatet visar ett erkännande av att förväntningarna är olika på flickor och pojkar men utsagorna antyder en acceptans i det.

Pedagogerna vet om att de finns men arbetar inte aktivt för att motverka förväntningarna. Odenbring (2010, ss. 118, 121) har kommit fram till att det finns en förväntan hos pedagogerna på att flickor ska vara lugna och ha en högre mognadsgrad än pojkarna. Konsekvenserna av detta blir att de traditionella könsrollerna eller förväntningarna på flickor och pojkar finns kvar. I samlingsituationer tar pojkar mer initiativ till uppmärksamhet och pedagogerna ger också pojkarna den uppmärksamheten (Månsson 1996, ss. 147-150; Eidevalds 2009, ss. 128-129).

Några av pedagogerna i resultatet talar om flickor och pojkar som grupper. Till skillnad mot tidigare forskning som visar att pedagogerna ofta talar om flickor som en grupp medan pojkar benämns oftare som individer (Odenbring 2010, s. 118). Det hade varit intressant att se om även pedagogerna i vår studie trots allt hade tilltalat flickorna som grupp och pojkar mer individuellt i vardagen. Eftersom det utifrån vårt resultat och tidigare forskning har visat sig att självmedvetenheten kan vara problematisk då man själv inte alltid ser sitt eget agerande i jämställdhetsarbetet. Odenbring (2010, s. 118) påvisar även att flickorna får mer ansvar i förskoleverksamheten men ses samtidigt som barn med viljestarka personligheter, och pojkarna ses inte som lika dominant. Vilket kan liknas vid att barnen bryter mot vad hur det stereotypiskt brukar vara, då flickor inte ska ta plats och pojkar ska göra det. Enligt vårt resultat tillåts pojkarna göra mer och de har mer överseende med dem än flickorna som förväntas vara mognare. Samtidigt finns det en medvetenhet om att alla barn är olika och alla flickor och pojkar kan inte dras över en kant.

Förutom det vi nämnt ovan är även den egna bakgrunden och de förväntningar som finns i samhället samt de pedagoger själv har på pojkar respektive flickor, viktiga områden att diskutera och reflektera kring. Både i arbetslaget men också hos sig själv. Vilket kan vara svårt då mycket kan vara så pass ingrott i sig själv att pedagoger inte märker det, och gör omedvetet saker som inte överensstämmer med jämställdhetsuppdraget. Därför är det även viktigt att i arbetslaget vara öppna och tillåtande mot varandra för att kunna samtala inte enbart om det egna förhållningssättet utan även kollegors. Det skulle även vara relevant att titta på hur pedagoger själv gör genom exempelvis video eller be någon annan observera. Vilket ett par av pedagogerna i studien påpekade vore optimalt.

Kulturkrockar med kollegor och andra familjer tar en pedagog upp som en svårighet i jämställdhetsarbetet. Vad som är manligt och kvinnligt kan ses på olika sätt beroende på vilken kultur man kommer från, vilket kan göra att åsikter i jämställdhetsfrågor krockar. Detta är något att ta ställning till i förskolan och våga diskutera med föräldrarna. Emilson, Folkesson och Moqvist Lindbergs (2016, ss. 230-231) och Edström (2014, s. 547) belyser att pedagogerna inte vågade konfrontera föräldrarna i frågor om traditionella könsroller. Utifrån tidigare forskning anses det vara ett svårt ämne och ett dilemma hur pedagogerna skulle bemöta dessa föräldrar som hade tydliga åsikter om vad de ansåg att deras barn får och inte får göra. Pedagogerna i Karlsson och Simonssons (ss. 174-176) studie som arbetar aktivt med att samverka med föräldrar i jämställdhetsfrågor tyckte istället att det är viktigt att samtala om genus och jämställdhet för att de alla är förebilder för barnen. Vi anser att vi som pedagoger bör vara öppna och visa förståelse för olika kulturer och åsikter för att skapa ett öppet klimat i jämställdhetsarbetet och i verksamheten överlag. Det är svårt för oss att dra slutsatsen att det är viktigt att samtala med föräldrar då detta inte framkommer i resultatet. Det som faktiskt sägs är att pedagoger inte anser att det inte finns en problematik på förskolan när det gäller kulturkrockar och diskussion med föräldrar. Tidigare forskning visar ändå på vikten att våga samtala om svåra frågor med föräldrar.

I resultatet belyser pedagogerna en problematik med att de dominerande normerna är manliga i samhället och att detta behöver uppmärksammas. Reaktionerna på pojkar eller män som gör något som anses vara felaktigt är större än om en flicka eller kvinna skulle göra något som anses vara mer manligt. Odenbring (2010, s. 91) har kommit fram till liknande resultat om att människor gärna vill upprätthålla de maskulina normerna i samhället. När normerna i samhället är mansdominerade skapas det ännu tydligare föreställningar om vad som är manligt och kvinnligt. I resultatet visas det att en pedagog tar upp det som viktigt att alla kan och får göra allt när det gäller olika uppgifter i vardagslivet och att det inte spelar någon roll om det är en man eller en kvinna som utför uppgiften. Mansnorm är ett nytt perspektiv för oss inom jämställdhetsarbetet. Det skulle kunna finnas goda skäl att uppmärksamma de manliga normerna i samhället mer eftersom pojkar kan få en underliggande press att vara på ett sätt som anses vara idealet. I resultatet tas känslor upp som en faktor som har blivit mer accepterad exempelvis att pojkar också får vara ledsna. Mansnormen skulle också kunna bidra till att flickor inte väljer ”pojkkaktiviteter” på grund av rädslor över vad andra ska tycka.

I studien framgick det att pedagogerna anser att omvärlden påverkar jämställdhetsarbetet i förskolan. Omvärlden innefattar föräldrar, media och normer. Det indikerar att det inte enbart är pedagogernas sätt att vara och agera som spelar roll i jämställdhetsfrågor utan det finns flera faktorer runt omkring som påverkar. Hela samhället med alla individer som ingår påverkar varje barns sätt att vara och se på sig själva. Därför är det viktigt att det sker förändringar både i det stora och det lilla. Jämställdhetsarbetet är något som vi alla gör tillsammans.

Miljöer i förskolan

Resultatet visar att utomhusmiljön ses som mer könsneutral och en plats där jämställdhetsarbetet blir lättare. Variationen på aktiviteter blir större, lekarna blir annorlunda gentemot inne, barnen leker mer tillsammans och miljön är inte lika traditionellt uppdelad. Bengtsson och Gustafsson (2011, ss. 13-15) beskriver att pedagogers bemötande av barnen är mer neutralt utomhus än inomhus. Utomhus är rösten lugn och tydlig och pedagogerna använder kroppsspråket mer för att skapa tydlighet. Petrovic och Lindvall (2011, s. 33) påtalar också att det finns tydliga olikheter i lekar utomhus respektive inomhus. Utomhusmiljön inspirerar till ett större antal av naturliga stopp med nya och förändrade lekar samt olika sammansättningarna på de som leker tillsammans. Det fanns fler tillfällen där könstillhörigheten inte spelade någon roll i lekarna utan pojkar och flickor lekte tillsammans oftare. Två pedagoger i studien anser att utomhusmiljön tillåter att det blir mer variation i både aktiviteter och grupp sammansättningar. En svårighet som en av pedagogerna ser med utomhusmiljön är att förutsättningarna ser olika ut för olika förskolor. Mårtensson (2004, s. 112) tar också upp de olika förutsättningarna som finns utomhus på olika förskolor vilket då gör att vad förskolor kan erbjuda ute är olika. En neutral syn på kön ses ofta som ett positivt perspektiv att ha men tidigare forskning visar att det kan finnas en problematik i att pedagoger oavsett vad de gör inte reflekterar över vad som händer och görs (Årlemalm-Hagsér 2008, s. 111). Resultatet visar att pedagogerna ansåg att utomhusmiljön skulle kunna vara mer könsneutral vilket då inte behöver ses som något positivt. Vi anser att könsneutralitet behöver ses ur båda perspektiven för att en förståelse i att en könsneutral miljö inte sköter sig själv. Det behövs därför även här en medvetenhet om miljöns påverkan tillsammans med det egna förhållningssättet.

Vi drar slutsatsen genom tidigare forskning och pedagogernas uttalanden att miljön spelar roll i hur man bemöter barnen. Möjligheterna att vara utomhus är något som Szczepanski (2007, s. 23) nämner som kvalitetshöjande. Studien indikerar att utomhusmiljön kan ses som en plats

där det finns stora möjligheter att arbeta jämställt. Här är en intressant aspekt till hur man ska reflektera kring över hur man ska föra jämställdhetsarbete framåt även i inomhusmiljön. För förutom förhållningssättet som pedagogerna i studien tagit fram, som det med störst påverkan på deras arbete i förskolan så visar denna del att även miljön är en stor faktor i jämställdhetsarbetet. Ute finns det enligt utsagor ett mer neutralt klimat och vad är det då som pedagogerna gör ute som leder till att det blir så. Kan man i sådana fall ta in det i inomhusmiljön för att inte dessa mer traditionella könsuppdelade ytorna ska finnas? Vi vill poängtera att utifrån tidigare forskning och vårt resultat ges inga svar men det väcks frågor kring vilka faktorer som påverkar miljöerna och hur pedagogerna agerar i dessa. Dessa faktorer skulle kunna vara pedagogers erfarenhet, redskap och material, storleken på ytan och barngrupp.

Summering av slutsatser och ny kunskap

Jämställdhet är fortsatt ett komplext ämne och problematiken kvarstår med att det inte finns en tydlig definition av hur pedagogerna i förskolan arbetar jämställt. Dock är slutsatserna genom vår studie att möjligheter finns för att föra jämställdhetsarbetet framåt och är relevant för den kommande yrkesrollen. Möjligheterna som synliggörs är främst pedagogers förhållningssätt och självmedvetenhet kring det egna bemötandet och bakgrunden. De slutsatser som diskuterats fram är att förhållningssättet kan både vara en möjlighet men också ses som en svårighet då pedagogerna arbetar i arbetslag där personer med olika åsikter, erfarenheter och bakgrund ska samarbeta. Hur länge pedagogerna har arbetat tillsammans kan påverka jämställdhetsarbetet både positivt och negativt. En samsyn i arbetslaget är också en slutsats som dragits.

Självmedvetenhet är en central del i jämställdhetsarbetet och för att pedagoger ska reflektera mer behöver även samhället uppmärksamma normer, värderingar och förväntningar på pojkar/män och flickor/kvinnor. Tidigare forskning och vårt resultat visar att barn trots att pedagoger erbjuder olika aktiviteter och material oftast väljer det stereotypiska ändå. Detta indikerar på att det kan finnas andra bakomliggande faktorer som påverkar barns olika val. Uppmuntran till att barnen ska vara sig själva istället för att fokusera på könet är också en slutsats utifrån resultatet. Pedagoger är förbilder för barnen och hur språket används påverkar hur barn ser på vad som är manligt och kvinnligt och slutsatsen är att förändring får ta tid. När det gäller läroplanen vet vi inte hur den faktiskt används i praktiken.

Resultatet visar att förväntningar finns på flickor respektive pojkar och pedagogerna är medvetna om det. Resultatet kan dock tolkas som om att de inte arbetar för att motverka de traditionella förväntningarna som finns. En slutsats kan då vara att det är relevant för pedagogerna att bli observerade för att se hur de faktiskt agerar i praktiken. Mansnorm är en ny kunskap om att normerna i samhället påverkar hur vi ser på pojkar/män. Det är en tydligare acceptans när flickor väljer ”pojkaaktiviteter” och ”pojkattribut” exempelvis än när pojkar väljer det motsatta. En slutsats vi drar är att jämställdhetsarbetet sker både i det lilla och det stora vilket innebär pedagogernas egna förväntningar samt samhällets förväntningar på flickor respektive pojkar. Miljöerna i förskolan spelar roll i jämställdhetsarbetet då utomhusmiljön anses vara könsneutral. Detta kan dock ses ur en positiv eller negativ bemärkelse. Det finns flera frågetecken varför pedagogerna anser att utomhusmiljön är mer könsneutral än inomhus och vad det kan bero på.

Trots att problematiken inte är löst genom denna studie tror vi att dessa slutsatser och nyförvärvad kunskap kan skapa en mer jämställd förskola där acceptans och respekt går hand i hand. Denna studie har gett oss en större förståelse att vår egen bakgrund, förhållningssätt och

samhället kommer att påverka vår yrkesroll inom professionen i arbetet med jämställdhet ännu mer än vad vi trott. Det kommer finnas dilemman att ta ställning till men också flera möjligheter att utvecklas och vara goda förebilder för barnen. Det är trots allt vi som bär ansvaret att behandla alla barnen lika.

Vidare forskning

Ett alternativ till vidare forskning som nämnts ovan är observation av arbetslaget för att se om pedagogerna gör som de tror i praktiken. Dessutom skulle en jämförelse mellan två eller flera arbetslag vara intressant för att ta reda på om det finns andra erfarenheter kring möjligheter eller svårigheter med jämställdhetsarbetet. Samsynen i arbetslaget anser vi är viktigt och det kan finnas skillnader beroende på hur länge pedagogerna har arbetat tillsammans. Därför kan det vara intressant att intervjua eller observera arbetslag som både har arbetat under en längre tid ihop eller de som är nya kollegor. Ett annat perspektiv skulle kunna vara att jämföra en förskola som arbetar aktivt med jämställdhetsarbetet med en förskola som inte har det som största fokus.

Ett annat exempel på vidare forskning hade varit att utgå från begrepp ur tidigare forskning som exempelvis stötdämpare och hjälpfröknar för att ta reda på om dessa även kan återfinnas på en annan förskola. Stötdämpare är ett begrepp som Odenbring (2010, ss. 118, 121) kopplar ihop med de flickor och i viss mån pedagoger som används som blockering mellan pojkar som är stökiga eller pratar för mycket under undervisningssituationer. Hjälpfröknar är ett annat tema som framkommer ur studien då barnen, antingen som en rutin i verksamheten hjälper pedagogerna med valda uppgifter, eller utifrån egna initiativ hjälper till eller som en belöning för gott uppförande (Odenbring 2010, s. 122).

Utomhusmiljön är också ett intressant område att studera vidare genom exempelvis observationer för att se vad som händer i utomhusmiljön. Är den könsneutral som pedagogerna har påvisat och vad är det i så fall som gör den till det? Det hade varit intressant att observera hur pedagogerna i studiens arbetslag agerar ute respektive inne och om det de säger stämmer överens med verkligheten. Sker det olika bemötanden av pedagogerna om de är ute eller inne?

Jämställdhetsarbetet har som sagt många olika perspektiv och därför finns det även flera intressanta vinklar att gå vidare med i framtida studier. Detta är bara några alternativ som vi tycker vore spännande att studera vidare.

REFERENSER

Bengtsson, Karin & Gustafsson, Josefine. (2011). Jämförelser mellan förskolebarns inne- och utelek ur ett genusperspektiv. I Johansson, Magnus & Enö, Mariann. *Genus och utomhuspedagogik*. Malmö: FoU Malmöutbildning. ss. 27-34.

Bryman, Alan. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Upplaga 3 Stockholm: Liber.

Connell, Raewyn & Pearse, Rebecca. (2015). *Om genus*. 3., [omarb. och uppdaterade] uppl. Göteborg: Daidalos.

Edström, Charlotta. Lite vid sidan om den kommunala ordningen. En analys av fyra kommuners arbete med jämställdhet i förskolan. I Wernersson, Inga (red.) (2009). *Genus i förskola och skola: förändringar i policy, perspektiv och praktik*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis, ss. 48-50.

Tillgänglig på Internet: <http://hdl.handle.net/2077/20411>

Edström, Charlotta. (2014). Pedagogues' Constructions of Gender Equality in Selected Swedish Preschools: A qualitative study, *Education Inquiry*, 5(4), ss. 535-559.

Tillgänglig på internet: <https://doi.org/10.3402/edui.v5.24618>

Eidevald, Christian. (2009). *Det finns inga tjejbestämmare: att förstå kön som position i förskolans vardagsrutiner och lek*. Diss.

Tillgänglig på Internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:hj:diva-7732>

Eidevald, Christian. (2011). *"Anna bråkar!": att göra jämställdhet i förskolan*. 1. uppl. Stockholm: Liber.

Emilson, Anette, Folkesson, Anne-Mari & Lindberg Moqvist, Ingeborg (2008). Gender Beliefs and Embedded Gendered Values in Preschool. *International Journal of Early Childhood*, 48(2), ss. 225-240.

Tillgänglig på internet: <https://link.springer.com/article/10.1007/s13158-016-0162-4>

Förskolans arbete med jämställdhet [Elektronisk resurs]. (2017).

Tillgänglig på Internet: <http://www.skolinspektionen.se/sv/Beslut-och-rapporter/Publikationer/Granskningsrapport/Kvalitetsgranskning/forskolans-arbete-med-jamstallldhet/>

God forskningssed [Elektronisk resurs]. Reviderad utgåva. (2017). Stockholm: Vetenskapsrådet.

Tillgänglig på Internet: <https://publikationer.vr.se/produkt/god-forskningssed/>

Hedlin, Maria. (2010). *Lilla genushäftet 2.0: om genus och skolans jämställdhetsmål*. Uppdaterad och omarb. version Växjö: Institutionen för pedagogik, psykologi och idrottsvetenskap, Linnéuniversitetet.

Tillgänglig på Internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:lnu:diva-13490>

Lindgren, Simon. (2014). Kodning. I Hjerm, Mikael, Lindgren, Simon & Nilsson, Marco. (2014). *Introduktion till samhällsvetenskaplig analys*. Malmö: Gleerups. ss. 45-61.

Jämställdhetsarbete i förskolan. (2006). *Jämställdhetsarbete i förskolan: om betydelsen av jämställdhet och genus i förskolans pedagogiska arbete* (SOU 2006:75). Stockholm: Regeringskansliet.

Tillgänglig på internet:

<https://www.regeringen.se/contentassets/c1c17b2298f8467ebab019c9aafe3f0e/jamstalld-forskola--om-betydelsen-av-jamstalldhet-och-genus-i-forskolans-pedagogiska-arbete-sou-200675>

Karlsson, Ingrid & Simonsson, Maria (2008). Preschool Work Teams' View of Ways of Working with Gender--Parents' Involvement. *Early Childhood Education Journal*, 36 (2) ss.171–177.

Tillgänglig på internet: <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007%2Fs10643-008-0259-y.pdf>

Kihlström, Sonja. (2007). Intervju som redskap. I Björkdahl Ordell, Susanne, Dimenäs, Jörgen & Davidsson, Birgitta. *Lära till lärare: att utveckla läraryrket - vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. 1. uppl. Stockholm: Liber ss. 48- 57.

Läroplan för förskolan, Lpfö 18 [Elektronisk resurs]. (2018). Skolverket.

Tillgänglig på Internet: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=4001>

Löfdahl, Annika. (2014). God forskningssed - regelverk och etiska förhållningssätt. I Löfdahl, Annika, Hjalmarsson, Maria & Franzén, Karin. (red.). *Förskollärarens metod och vetenskapsteori*. Stockholm: Liber, ss. 32-43.

Löfgren, Håkan. (2014). Lärarberättelser från förskolan. I Löfdahl, Annika, Hjalmarsson, Maria & Franzén, Karin. (red.). *Förskollärarens metod och vetenskapsteori*. Stockholm: Liber, ss. 144-154.

Lindvall, Bo & Petrovic, Smilla. (2011). Jämförelser mellan förskolebarns inne- och ute lek ur ett genusperspektiv. I Bengtsson, Karin. (red.) *Genus och utomhuspedagogik*. Malmö: FoU Malmö-utbildning, ss. 27-34.

Månsson, Annika. (1996). *Möten med flickor och pojkar. Bekräftande interaktionsmönster på förskolan i ett genusperspektiv*. Lärarhögskolan, Lunds universitet: Malmö.

Mårtensson, Fredrika. (2004). *Landskapet i leken: en studie av utomhuslek på förskolegården*. Diss. Alnarp : Sveriges lantbruksuniversitet.

Tillgänglig på Internet: <http://epsilon.slu.se/a464.pdf>

Odenbring, Ylva. (2010). *Kramar, kategoriseringar och hjälpfröknar: könskonstruktioner i interaktion i förskola, förskoleklass och skolår ett*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet

Tillgänglig på internet: <https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/22144?locale=sv>

Svaleryd, Kajsa. (2003). *Genuspedagogik: en tanke- och handlingsbok för arbete med barn och unga*. 1. uppl. Stockholm: Liber.

Sandström, Margareta, Stier, Jonas & Sandberg, Anette. (2013). Working with gender pedagogics at 14 Swedish preschools. *Journal of Early Childhood Research*, 11(2) ss. 123–132.

Tillgänglig på internet:

https://www.researchgate.net/publication/258134466_Working_with_gender_pedagogics_at_14_Swedish_preschools

Szczepanski, Anders. (2007). Uterummet - ett mäktigt klassrum med många lärmöjligheter. I Dahlgren, Lars Owe (red.) (2007). *Utomhuspedagogik som kunskapskälla: närmiljö blir lärmiljö*. Lund: Studentlitteratur, ss. 9-27.

Zimmerman, Fredrik (2008). *Den svårföränderliga killkoden [Elektronisk resurs]*. Högskolan i Borås, Institutionen för pedagogik.

Tillgänglig på Internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:hb:diva-4356>

Ärlemalm-Hagsér, Eva. (2008). Skogen som pedagogisk praktik ut ett genusperspektiv. I Sandberg, A. (red.) *Miljöer för lek, lärande och samspel*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur, ss. 107-136.

BILAGOR

Bilaga 1

Intervjufrågor

1. Vad är viktigt enligt dig när det gäller jämställdhetsarbetet i förskolan?
2. Vad ser du för möjligheter med att bemöta pojkar och flickor jämställt?
3. Vad ser du för svårigheter med att bemöta pojkar och flickor jämställt?
4. Tror du att man som pedagog har olika förväntningar på flickor och pojkar? I sådana fall kan du ge några exempel på dessa förväntningar som kan finnas på flickor och pojkar?
5. Vilka möjligheter ser du med jämställdhetsarbetet i utomhusmiljön?
6. Vilka svårigheter ser du med jämställdhetsarbetet i utomhusmiljön?
7. Hur gör du i din roll som pedagog för att föra jämställdhetsarbetet framåt utomhus?
8. Vad är viktigt för dig när du bemöter barnen sett ur ett jämställdhetsperspektiv utomhus?
9. Kan du ge exempel på situationer när du upplever att du bemöter pojkar och flickor olika eller lika i utomhusmiljön?
10. Finns det något annat du vill tillägga om jämställdhetsarbetet utomhus?

Bilaga 2

HÖGSKOLAN
I BORÅS

Informationsbrev

Datum 24-11-2019

Till pedagogerna på xxxxxxxs förskola

Vi heter Josefine Hansfeldt och Rebecka Erlandsson och studerar till förskollärare vid Högskolan i Borås, Akademin för bibliotek, information, pedagogik och IT. Under sista terminen ska vi studenter genomföra ett examensarbete där ett valt område skall undersökas. Vi har valt att fokusera på pedagogers förhållningssätt i utomhusmiljö med fokus på jämställdhet. Vi kommer att intervjua er pedagogerna.

Det är viktigt att ni som pedagoger vet att vi i vår undersökning utgår ifrån de forskningsetiska principerna, vilka innebär att:

- Alla uppgifter i undersökningen kommer att behandlas med största varsamhet, så att inga obehöriga kan ta del av dem.
- De uppgifter som framkommit i undersökningen används enbart för denna undersöknings syfte.
- Alla uppgifter kring deltagarna i undersökningen kommer att vara konfidentiella. Fiktiva namn på barn/elever, pedagoger och för/skola används så att allas identiteter skyddas.
- Undersökningen är frivillig och det går när som helst att avbryta deltagandet.

För att kunna genomföra undersökningen behövs ert samtycke. Vi ber er därför fylla i blanketten som följer med denna information och lämna till någon av oss.

Om ni har frågor och funderingar kring undersökningen kan ni nå oss på mail eller mobilnummer 07xxxxxxx.

Med vänliga hälsningar

Josefine Hansfeldt
Rebecka Erlandsson

HÖGSKOLAN
I BORÅS

Samtyckesblankett för deltagande i studie

Jag har informerats om undersökningen och tagit del av de forskningsetiska principer som studien vilar på. Jag vet att mitt deltagande är helt frivilligt och att deltagandet när som helst kan avbrytas.

Ringa in valt alternativ:

JA, jag samtycker till min medverkan i undersökningen.

NEJ, jag samtycker INTE till min medverkan i undersökningen.

Underskrift

Namnförtydligande

Datum

Bilaga 3

HÖGSKOLAN I BORÅS

2019-11-24

Akademien för bibliotek, information, pedagogik och IT.
Examensarbete

Samtycke till insamling och behandling av uppgifter om dig

Som en del av kursen 11FK75 vid Högskolan i Borås utför vi en studie med syftet att undersöka pedagogers bemötande i jämställdhetsarbetet i utomhusmiljön.

Vi som utför studien skulle vilja att du lämnar vissa uppgifter om dig själv, närmare bestämt kommer ljudinspelningar att användas. Högskolan i Borås är personuppgiftsansvarig för behandlingen, som sker med stöd av artikel 6.1 (a) i dataskyddsförordningen (samtycke).

Uppgifterna som kommer att användas av oss samt vara tillgängliga för lärarna på den aktuella kursen och centrala administratörer vid högskolan. Uppgifterna kan dock vara att betrakta som allmänna handlingar som kan komma att lämnas ut i det fall någon begär det i enlighet med offentlighetsprincipen.

Uppgifterna kommer att lagras inom EU/EES eller tredje land som EU-kommissionen beslutat har en skyddsnivå som är adekvat, dvs. tillräckligt hög enligt dataskyddsförordningen. Uppgifterna kommer att raderas när de inte längre är nödvändiga.

Resultatet av studien kommer att sammanställas i avidentifierad form och presenteras så att inga uppgifter kan spåras till dig.

Du bestämmer själv om du vill delta i studien. Det är helt frivilligt att lämna samtycke, och du kan när som helst ta tillbaka ett lämnat samtycke. Dina uppgifter kommer då inte att användas mera. På grund av lagkrav kan högskolan dock vara förhindrade att omedelbart ta bort uppgifterna.

Jag samtycker till att uppgifter om mig samlas in och behandlas enligt ovan.

Underskrift

Namnförtydligande

Ort och datum

Information om behandlingen av personuppgifter

Din personliga integritet är viktig för oss på Högskolan i Borås. Därför är vi angelägna om att all behandling av personuppgifter sker på ett korrekt och säkert sätt i överensstämmelse med gällande lagar och förordningar. Högskolan följer bland annat dataskyddsförordningen, mer känd som GDPR.

Högskolan i Borås är personuppgiftsansvarig för all behandling av personuppgifter inom högskolans verksamhet. Om du har några frågor kring hur dina personuppgifter behandlas kan du läsa mer om hur högskolan behandlar personuppgifter på vår webbplats, <http://www.hb.se/dataskydd>. Du är också välkommen att kontakta ansvarig för den aktuella kursen med frågor.

Dina rättigheter:

*Högskolan är öppen med hur vi behandlar dina personuppgifter. Om du vill veta vilka personuppgifter som vi behandlar om dig kan du kostnadsfritt en gång per år begära ett utdrag med information om detta (ett så kallat registerutdrag). För att beställa ett registerutdrag kan du använda blanketten för begäran om registerutdrag på högskolans webbplats, <http://www.hb.se/dataskydd>.

6. I vissa fall kan vi komma att be om samtycke (godkännande) till att behandla dina personuppgifter. Om du lämnar sådant samtycke kan du när som helst ta tillbaka detta. Vi kommer då inte att fortsätta behandla dina personuppgifter. På grund av lagkrav kan vi dock vara förhindrade att omedelbart radera uppgifterna.

7. Du har rätt att inte bli föremål för automatiserat beslutsfattande, inklusive profilering, dvs. beslut som fattas på teknisk väg utan mänsklig inblandning. Högskolan fattar inte några sådana beslut.

8. Du har rätt att i vissa fall få dina personuppgifter i ett allmänt använt format för att överföra dessa till en annan personuppgiftsansvarig.

9. Du har rätt att få dina personuppgifter ändrade eller kompletterade om de skulle visa sig vara felaktiga eller ofullständiga.

10. Du har rätt att i vissa fall få behandlingen av dina personuppgifter begränsad eller avslutad.

11. Du har rätt att i vissa fall få dina personuppgifter raderade.

12. Du har rätt att klaga på högskolans behandling av dina personuppgifter till Datatillsynsmyndigheten, som är tillsynsmyndighet.

Kontakta oss

Personuppgiftsansvarig
Högskolan i Borås
501 90 BORÅS
Tel. 033-435 40 00
E-post: registrator@hb.se
Org.nr: 202100-3138
Dataskyddsombud
Åsa Dryselius
E-post: dataskydd@hb.se

HÖGSKOLAN I BORÅS

Besöksadress: Allégatan 1 · Postadress: 501 90 Borås · Tfn: 033-435 40 00 · E-post: registrator@hb.se · Webb: www.hb.se